

в сфері економіки, за допомогою якого забезпечуються соціальна спрямованість економіки, добросовісна конкуренція, екологічний захист населення, захист національного товаровиробника тощо. Негативне державне втручання передбачає безпідставну надзвичайну відносну самостійність держави в сфері економіки, коли вона самовільно привласнює собі додаткові повноваження. При цьому слід особливо підкреслити безпідставність такого привласнення, оскільки в деяких випадках необхідність такого розширення повноважень може бути обумовлена об'єктивними і суб'єктивними факторами (наприклад, військовий стан, економічна криза тощо), але і в таких ситуаціях держава не повинна виходити за межі нормативно визначених повноважень.

Таким чином, проведений аналіз змісту державного втручання в економіку зумовлює висновок, що потреба і межі такого втручання повинні бути соціально-обумовленими. Необхідність викоренення (або принаймні зменшення) надзвичайного державного втручання в економічні процеси та діяльність суб'єктів господарювання зумовлюється тим, що воно перешкоджає і ефективному правовому регулюванню, і цивілізованій взаємодії держави та економіки, оскільки призводить до порушення балансу інтересів, звуження економічної свободи та соціальної бази підприємництва та, як наслідок. В той же час, звичайне (позитивне) втручання держави в економіку є об'єктивно необхідним для забезпечення соціальної спрямованості економіки, добросовісної конкуренції у господарській діяльності, екологічного захисту населення, захисту прав споживачів та безпеки суспільства і держави, оскільки зумовлюється самою сутністю держави як організації суспільства, що виражається в поєднанні управління та примусу, забезпечує баланс інтересів та засновується на праві і законності.

УДК: 346.9

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ КЕРІВНИКА КОМПАНІЇ: ДОСВІД ФРАНЦІЇ

О. В. Титова, Н. М. Яворовенко

У зв'язку із досить активним впровадженням у законодавство України положень, щодо субсидіарної (солідарної) відповідальності керівників компаній перед кредиторами, це питання все частіше стає предметом наукової дискусії. Окремі його аспекти досліджувалися такими вченими, як О. Беянович, І. Бутирська, С. Єфімов, С. Жуков, Є. Колісниченко, Ю. Куріло, О. Подцерковний та іншими.

Однак, в цілому масштаб унормування відповідних відносин та наукових досліджень є значно меншим у порівнянні з увагою, яка приділяється цьому питанню у зарубіжних правових системах. Це обумовлює актуальність дослідження проблематики відповідальності керівника компанії на прикладі досвіду Франції. Метою дослідження є наукове осмислення конструкції відповідальності керівників компаній у Франції та обґрунтування на цій основі окремих пропозицій щодо оптимізації правового регулювання відповідних відносин в Україні.

У більшості випадків компанії представляє собою «ширму» і приймає на себе особисту відповідальність перед третіми особами за помилкові дії чи бездіяльність її директора. Однак, особиста відповідальність директорів компанії, незалежно від того, чи є вони директорами де-юре або де-факто, згідно положень законодавства Франції, теж застосовується. Вона може бути реалізована у відношенні компанії, третіх осіб і партнерів. Позов про цивільну відповідальність директорів може мати як договірну, так і деліктну основу. Так, ст. 1843-5 Цивільного кодексу стосується цивільної відповідальності директорів. Для різних комерційних компаній застосовуються положення Комерційного кодексу Франції: для підприємства з обмеженою відповідальністю (SARL) це ст. L.223-22 і L.223-24 Комерційного кодексу; для акціонерних товариств: ст. L.225-249 – L.225-254

Комерційного кодексу. Так, ст. L.225-251 Комерційного кодексу встановлює стосовно публічних компаній з обмеженою відповідальністю, що «директори і генеральний директор несуть індивідуальну або солідарну відповідальність, в залежності від обставин, перед компанією або третіми сторонами за порушення законодавчих або нормативних вимог, що застосовуються до публічних компаній з обмеженою відповідальністю, або за порушення статуту, або за помилки, допущені в їх управлінні. Якщо кілька адміністраторів або кілька адміністраторів і керуючий директор співпрацювали в одних і тих же обставинах, частка кожного з них у відшкодуванні шкоди визначатиметься в судовому порядку».

Законодавство і прецедентне право закріплюють, також, випадки особистої відповідальності директорів перед третіми сторонами. Так, керівник нестиме особисту відповідальність перед третіми особами у разі реорганізації або судової ліквідації компанії. Законодавство встановлює, також, відповідальність директорів компанії перед партнерами. У цьому випадку повинно мати місце порушення обов'язку «лояльності», встановленої прецедентним правом. Таке порушення повинно бути винесене на розгляд суду в кожному окремому випадку. Наприклад, невміле керівництво з боку директора, що веде до зниження активності компанії на користь конкурента, не є підставою для притягнення до такої відповідальності, оскільки втрати партнера не є особистими, а є лише наслідком втрати компанії.

Кримінальна відповідальність директорів можлива в разі скоєння низки порушень, найбільш частими з них є: це несумлінне використання активів компанії на свою користь (це також може бути застосовано, навіть якщо керуючий є єдиним акціонером своєї компанії); несумлінне використання наданого компанії кредиту в особистих цілях або в інтереси іншої компанії, в якій він зацікавлений; продаж активів компанії без виставлення рахунку за готівку; відмова від претензій до компанії, в якій є інтерес у керуючого компанією тощо. У разі зловживання активами, директор піддається максимальному тюремному ув'язненню строком на 5 років і кримінальному штрафу в розмірі 375 000 євро (Комерційний кодекс, ст. L 241-3 4 для SARL та L 242-6 3 ° для компаній по діям). Кримінальна відповідальність передбачена, також, за порушення, не пов'язані безпосередньо із недобросовісними діями по відношенню до майна компанії. Так, неподання рахунків акціонерам може бути покарано штрафом у розмірі 9 000 євро (Комерційний кодекс, ст. L 241-5 та L 242-10), а свідоме фальшивих звітів з метою приховати справжнього стану компанії (Комерційний кодекс, ст. L 241-3, 3 ° для SARL та L 242-6, 2 ° для SA) карається позбавленням волі на строк до п'яти років і штрафом в розмірі 375 000 євро.

Окремий інтерес викликає досвід французького законодавства щодо регламентації відповідальності керівників у разі примусової ліквідації (банкрутства) компанії. В Україні цей вид відповідальності передбачено ст. 61 Кодексу України з процедур банкрутства (далі – КУЗПБ). Але регулювання цього питання є досить неконкретним та фрагментарним. Так, законодавцем не конкретизована об'єктивна сторона цього правопорушення, не є вичерпним перелік осіб, які можуть притягатися до відповідальності за доведення боржника до банкрутства тощо.

У Франції особиста відповідальність керівника за борги компанії настає, якщо його винні дії сприяли неможливості оплати кредиторам в рамках провадження у справі про неспроможність (ст. L 651-2 Комерційного кодексу Франції (далі – С.com). До обставин, які можуть слугувати підставою для застосування санкцій, належать: здійснення збиткової операції, яка може привести лише до припинення платежів (ст. L653-4 4 С.com); передача або приховування всіх або частини активів або шахрайської збільшення зобов'язань (ст. L653-4 5 С.com); використання майна компанії як свого власного (ст. L653-4 1 С.com); скоєння комерційних дій в інтересах, відмінних від інтересів компанії (ст. L653-4 2 С.com); використання товарів або кредиту компанії в особистих цілях або на користь юридичної особи або компанії, в яких він був зацікавлений прямо або побічно (ст. L653-4 3 С.com); відсутність взаємодії з органами, що здійснюють процедуру банкрутства, перешкоджання нормальному просуванню компанії (L653-5 5 ° С.com); видалення бухгалтерських документів, відсутності ведення рахунків або ведення фіктивних рахунків, явно неповних

або нерегулярних (ст. L653-5 6 ° C.com); відсутність заяви про вимогу початку процедури реорганізації або судової ліквідації впродовж сорока п'яти днів з моменту припинення платежів. Крім того, керівник може бути притягнутий до додаткових покарань, таких як: заборона здійснення окремих громадянських, цивільних і сімейних прав, публікація або поширення винесеного рішення тощо. Цікавим з точки зору використання відповідного досвіду в Україні є положення французького законодавства згідно з яким керівникові, який притягнутий до відповідальності за борги компанії – банкрута, може бути заборонено на термін до 15 років керувати, управляти або контролювати, прямо чи опосередковано, будь-яким комерційним чи ремісничим підприємством, будь-якою фермою і будь-якою юридичною особою. Слід вказати, що КУЗПБ містить обмеження стосовно осіб, визнаних банкрутами, але стосуються вони тільки фізичних осіб-банкрутів (ст. 135).

З метою запобігання здійснення керівниками винних дій, які сприятимуть банкрутству підприємства, доцільно у КУЗПБ закріпити можливість обмеження на зайняття керівних посад протягом певного терміну для осіб, які визнані винними у банкрутстві підприємства – боржника та встановити термін протягом якого відповідна особа вважається такою, що не має бездоганної професійної репутації.

УДК 341.1.8

ЩОДО КАТЕГОРІЇ «НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНТЕРЕС»

О. Г. Турченко

Сучасні міжнародні відносини дають все менше підстав розглядати їх як суто міждержавну взаємодію, бо сьогодні відбуваються істотні зміни в способах розподілу світу, принципах його функціонування. Наріжні поняття, що відображали самі засади побудови різних історичних типів міжнародного порядку, такі, як «безпека», «територіальна недоторканість», «державний суверенітет», або втрачають свій зміст, або набувають абсолютно нового значення.

Різні держави неоднаково успішно адаптуються до нових умов і глобальних викликів. У цих умовах зазнає змін сфера втілення суверенітету держави – вона може розширюватися або звужуватися, переходячи на якісно нові рівні реалізації. Прискорена інтеграція національних економік у глобальні фінансові ринки, прозорість кордонів, зростання обсягів міжнародної торгівлі – всі ці та інші фактори поступово роблять держави дедалі взаємозалежнішими, змушуючи їх все частіше узгоджувати реалізацію своїх функцій з міждержавними організаціями політичного, економічного та військового спрямування.

При цьому збереження та зміцнення державного суверенітету не означає самоізоляції країни від міжнародного співтовариства, а навпаки створює сприятливі передумови для динамічного розвитку її відносин зі світом згідно із загальновизнаними нормами міжнародного права та власним розумінням своїх національних інтересів, на засадах взаємовигідного співробітництва та безпеки.

В сучасному світі безпека неподільна, жодна держава не може забезпечити захист власних інтересів безпеки, спираючись виключно на власні ресурси. На сьогодні науково обґрунтованою та практично підтвердженою є теза про те, що забезпечення внутрішньої безпеки держави може бути здійснене лише на підставі розуміння взаємних інтересів окремих держав та світового співтовариства в цілому, підтримання міжнародного миру і безпеки – через забезпечення внутрішньої безпеки окремої держави шляхом втручання світової спільноти у процес розв'язання інтрадержавних конфліктів. Що виступає однією з умов побудови стійких міждержавних систем безпеки та вагомим аргументом на користь створення моделі безпеки на основі співпраці.